

VOORTGANGSVERSLAG 2010 GRUTTO ONDERZOEK 'ADRES ONBEKEND'



SAMENVATTING

Het broedseizoen van 2010 zit er nu op. Dit seizoen hebben we vanuit Altenburg & Wymenga wederom in samenwerking met de lokale vogelwachten, een groot aantal Grutto's individueel gemerkt voor het project 'adres onbekend'. Dit project ging dit jaar z'n vierde jaar in. In de afgelopen drie jaar hebben we 104 adulte Grutto's van individuele kleurringen voorzien, waarvan 17 nabij Mijdrecht en 87 nabij Leeuwarden. Om in de toekomst een goede steekproef te hebben, zodat we gegronde uitspraken kunnen doen over hoe de Grutto reageert op het (lokale) verlies aan broedhabitat, is het noodzakelijk om ook in volgende jaren het kleurringen te blijven volhouden. Overal in Nederland moeten weidevogels plaats maken voor economische ontwikkelingen en op deze plannen hebben vogelwachten, natuurliefhebbers, maar ook ecologen weinig invloed. Waar wij onze invloed wel kunnen laten gelden, is op het vlak van compensatie. De gegevens, verzameld in dit onderzoeksproject, zullen hiervoor een belangrijke bouwsteen zijn.

DANKWOORD

Dit project wordt uitgevoerd in samenwerking met de lokale vogelwachten, nazorgers en boeren in het gebied. Afgelopen seizoen hebben we veel medewerking van hen gehad en we zijn ze daar zeer erkentelijk voor. We hopen het komend seizoen ook weer op jullie hulp te kunnen rekenen! Leonie Raijmakers heeft ons dit jaar ondersteund met het veld- en bureauwerk in Friesland terwijl Mark Kuiper en Lex van Groningen zich bij Mijdrecht voor dit project hebben hard gemaakt. Dank ook aan Jos Hooijmeijer en Roos Kentie, die ons met raad en daad terzijde stonden.

INLEIDING

Zoals bekend hebben weidevogels het moeilijk. Met name de Grutto kent een sterke neerwaartse trend. Op veel plaatsen in ons land is nu sprake van alarmerend lage dichtheden. De belangrijkste oorzaken voor het verdwijnen van weidevogels zijn habitatverlies en het feit dat er te weinig jongen vliegvlug worden. Er is sprake van een sluimerende terugloop van het oppervlak aan agrarisch gebied, door de omvorming van landbouwgebied in bebouwd gebied. Door verstedelijking, versnippering en verdichting van het landschap verdwijnt het geschikte broedareaal. In de nog wel geschikte gebieden is de 'productie' aan jongen onvoldoende om de populatie in stand te houden. Concrete plannen die geschiktheid van het habitat aantasten of wegnemen zijn woningbouw en wegeaanleg. Dat gebeurt ook in goede weidevogelgebieden, in heel Nederland.

De Grutto staat op de Rode Lijst en de populatie kent een sterke neerwaartse trend, al sinds het begin van de jaren negentig. De Europese en Nederlandse natuurwetgeving, in het bijzonder de Europese Vogelrichtlijn en de nationale Flora- en Faunawet, geeft aan alle vogels een hoge beschermingsstatus. Daar komt bij dat Nederland een belangrijke internationale verantwoordelijkheid voor de Grutto heeft, omdat ca. 50% van de wereldpopulatie alhier broedt en ca. 90% (!) van de West-Europese populatie. Op allerlei vlak worden er pogingen ondernomen om deze soort voor het Nederlandse landschap te behouden. Veel boeren voeren een weidevogelvriendelijk beheer en veel mensen doen aan vrijwillige weidevogelbescherming. Vanuit landelijk en provinciaal beleid wordt dat ondersteund. Provincie Fryslân kent sinds kort zelfs een regeling waarbij compensatie dient plaats te vinden bij aantasting van weidevogelgebied. Door compensatie van habitatverlies wordt geprobeerd om de gevolgen op populatieniveau zo klein mogelijk te laten zijn. Het is daarom van belang om een goed inzicht te hebben in het effect van habitatverlies op de Grutto en in de kansrijkdom van mitigerende en compenserende maatregelen.

In het voorjaar van 2007 is Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek in samenwerking met de Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten (BFVW) en de Rijksuniversiteit Groningen een meerjarig onderzoeksproject gestart waarmee de effecten van habitatverlies op weidevogels in kaart worden gebracht. Het onderzoek wordt praktisch en financieel ondersteund door de Provincie Fryslân en de Gemeente Leeuwarden. We zijn hen daar zeer erkentelijk voor. Mede op verzoek van de Gemeente Leeuwarden vindt een deel van het onderzoek plaats in het te bebouwen gebied ten zuiden van Leeuwarden en Goutum. In 2008 is er een nieuw 'experimenteel' onderzoeksgebied bijgekomen. Dit betreft het gebied waar straks de Haak om Leeuwarden, een nieuwe invalsweg ten westen van Leeuwarden, gebouwd zal worden. In 2010 is er in het kader van een parallel project in Mijdrecht ook aangevangen met de opbouw van een gekleurde populatie.

Middels deze nieuwsbrief willen we alle betrokkenen op de hoogte houden van het verloop van dit onderzoek.

DOEL

Het onderzoek gaat over de hervestiging van Grutto's na een gedwongen verhuizing. Daarom noemen we de studie 'Adres onbekend'. Ons doel is om antwoord te krijgen op de volgende vragen:

- Op welke afstand proberen Grutto's zich na een gedwongen verhuizing te vestigen en wat is hun succes, vergeleken met soortgenoten die zich niet hebben hoeven verplaatsen?
- Lukt het ze om een nieuwe broedplek te vinden en zo ja, waar kiezen deze Grutto's een nieuwe broedplaats?
- Is het mogelijk om de vogels naar een dichtbijgelegen, optimaal ingericht gebied te trekken? Wat is het succes van de nieuwkomers in hun nieuwe gebied?

HET ONDERZOEK IN 2010

Methode

De studie berust op het vergelijken van gegevens over Grutto's die gedwongen zijn om een ander territorium te zoeken, en Grutto's die dat niet zijn. Het onderzoek beperkt zich tot voorjaar en zomer (de broedtijd) en is op te delen in een aantal zich herhalende fasen:

Fase 1) Markeren van de nesten en schouwen van de eieren.

Fase 2) Kleurringen van Grutto's op het nest. Door de Grutto's van kleurringen te voorzien kunnen ze nu en in de toekomst individueel herkend en gevolgd worden.

Fase 3) Het volgen van gekleurde individuen en het uitkomstsucces van het nest.

Fase 4) In het nieuwe seizoen nagaan of gekleurde dieren zich gevestigd hebben, en of ze een nest hebben.

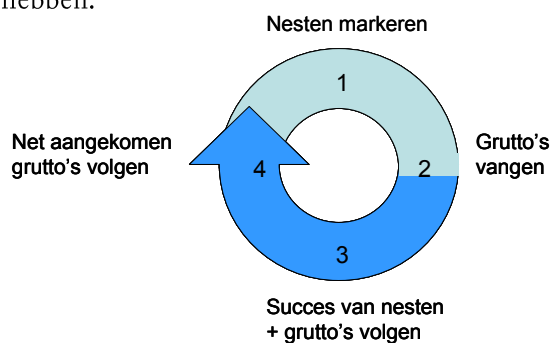


Fig. 1 a) de te onderscheiden fasen.

b) gekleurde Grutto (bron: RUG)

De onderzoeksgebieden in 2010

Directe aanleiding voor dit onderzoek zijn de concrete plannen van verschillende gemeenten en andere overheden voor woningbouw en wegeaanleg in bestaande goede weidevogelgebieden, met een hoge dichtheid aan Grutto's. Het gebied ten zuiden van Leeuwarden, vlakbij Goutum, vormt het eerste 'experimentele' studiegebied waar vanaf de start van dit onderzoek (2007) Grutto's gevolgd en gekleurde worden. Het gebied waar straks de Haak om Leeuwarden, komt te liggen, is sinds 2008 het tweede 'experimentele' studiegebied. In 2010 heeft Altenburg & Wymenga samen met Natuurbeleven een start gemaakt met het opbouwen van een gekleurde populatie in een 'experimenteel' studiegebied nabij Mijdrecht. De gemeente de Ronde Venen is voornemens om hier in 2011 of 2012 een nieuwe woonwijk te realiseren.

Om de onderzoeksvragen goed te kunnen beantwoorden is het nodig om het onderzoek uit te voeren in twee typen studiegebied: een experimenteel gebied en een referentiegebied. Het experimenteel gebied is een locatie waar Grutto's verplicht verhuizen als gevolg van habitatvernietiging (in dit geval de locatie onder Goutum, de Haak om Leeuwarden en sinds dit jaar polder Mijdrecht). Het

referentiegebied is een gebied waar niets gebeurt en die dient als controle groep (o.a. om te onderzoeken hoe groot de jaarlijkse verplaatsingen van territoria en de variatie in het broedsucces zijn, gemeten in dezelfde periode waarin de experimentele vogels worden gevolgd). Dit referentiegebied ligt op een afstand groter dan 5 km vanaf het experimenteel gebied en is qua kwaliteit (habitat, bodem, hoogte, grondgebruik, type beheer/gebruik) vergelijkbaar met experimentele gebieden. Een geschikt referentiegebied werd gevonden in Blessum (ten zuidwesten van Leeuwarden). Om ook een goede referentiepopulatie van gekleurringde Grutto's op te zetten worden daar sinds 2007 ook Grutto's gevangen en gekleurringd. Daarnaast zullen we de gegevens van de gekleurringde populaties elders in het land (o.a. de Workumerwaard) als referentie kunnen benutten.

Werkzaamheden in 2010

In de voorgaande jaren (2007, 2008 en 2009) zijn in totaal 72 Grutto's gekleurringd, deze Grutto's werden in het vroege voorjaar opgezocht en in de gaten gehouden waar ze mogelijk zouden gaan broeden. De Grutto is erg plaatstrouw, en ook dit jaar zijn veel van de gekleurringde Grutto's van voorgaande jaren (49 van de 72) weer in de buurt van hun 'oude' broedperceel terug gezien. In de wijde omgeving van het studiegebied hebben we systematisch gezocht naar gekleurringde vogels. Er zijn in totaal 543 terugmeldingen van 70 unieke individuen op dit moment aan ons bekend.

In samenwerking met de betrokken vogelwachters en nazorgers van de studiegebieden zijn zoveel mogelijk nesten opgezocht en ingetekend op veldkaarten.

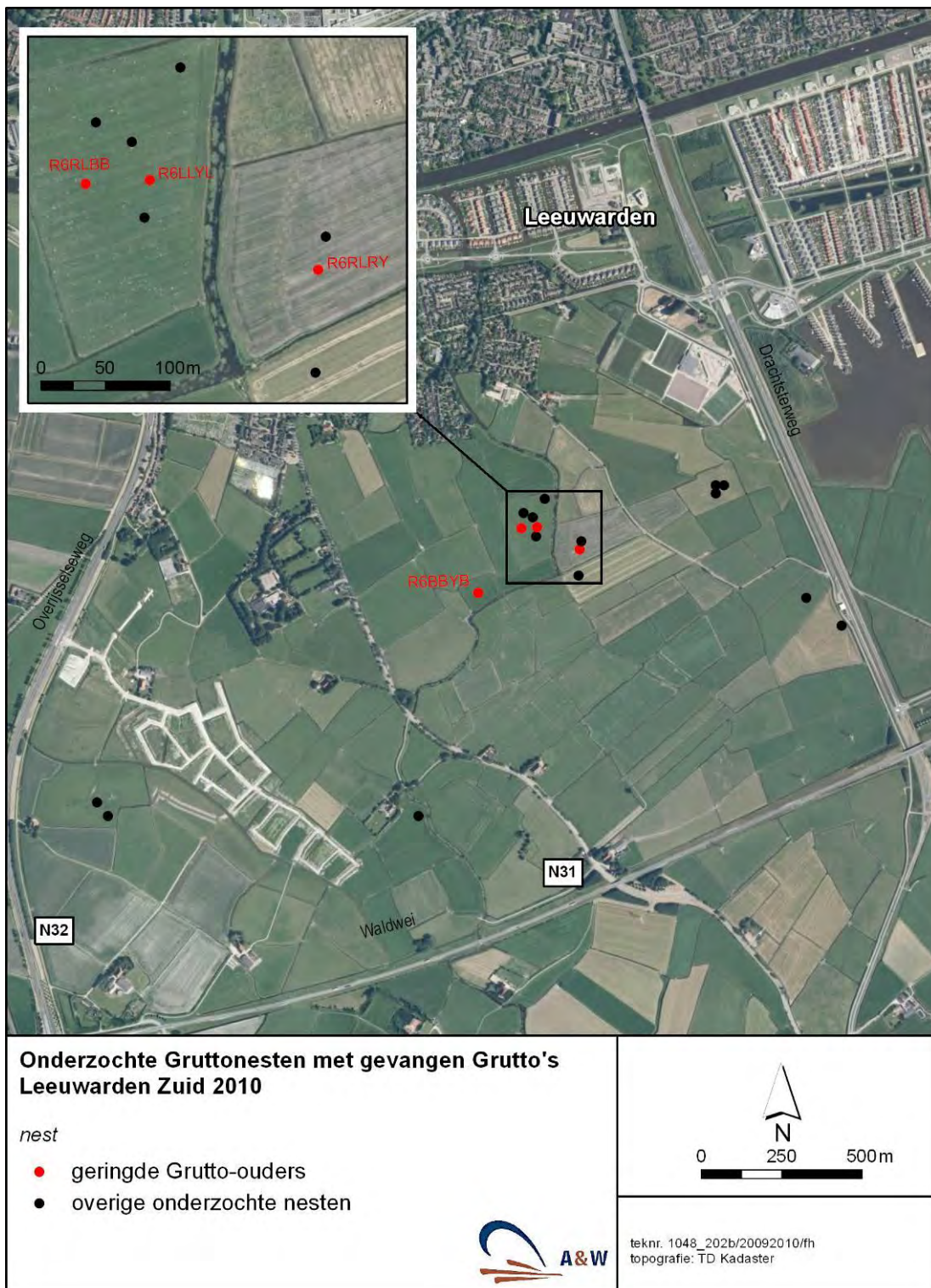
Voorlopige resultaten

Concreet zijn er in 2010 87 nesten gevonden en ingemeten. Er zijn 34 Grutto's met inloopkooien of met de hand op het nest gevangen en geringd. Zowel in het experimentele gebied bij Leeuwarden als in het experimentele gebied bij Mijdrecht zijn 17 Grutto's gekleurringd. De locaties van de nesten en de geringde vogels zijn in de figuren 1-3 gegeven.

In totaal weten we van 45 nesten wat het uitkomstsucces is geweest. Er is van 23 nesten bekend dat er geen uitkomstsucces is geweest, deze nesten zijn voor het grootste gedeelte vroegtijdig gepredeerd. Met name de gebieden bij Goutum en Boksum, waaronder Nij Bosma Zathe, hadden dit jaar veel last van predatie door kraaien. In de andere deelgebieden is daarentegen geen predatie vastgesteld.

Van vijftien dieren uit voorgaande jaren hebben we de positie en de kenmerken van het nest in meerdere jaren kunnen noteren (zie figuur 4). Dat is belangrijk omdat we op grond hiervan inzicht krijgen in de schaal waarop de nestplaatskeuze tussen jaren varieert.

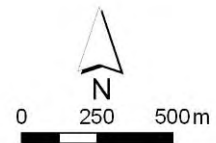
Figuren 1-3 Locaties van nesten en gekleurringde vogels in seizoen 2010.





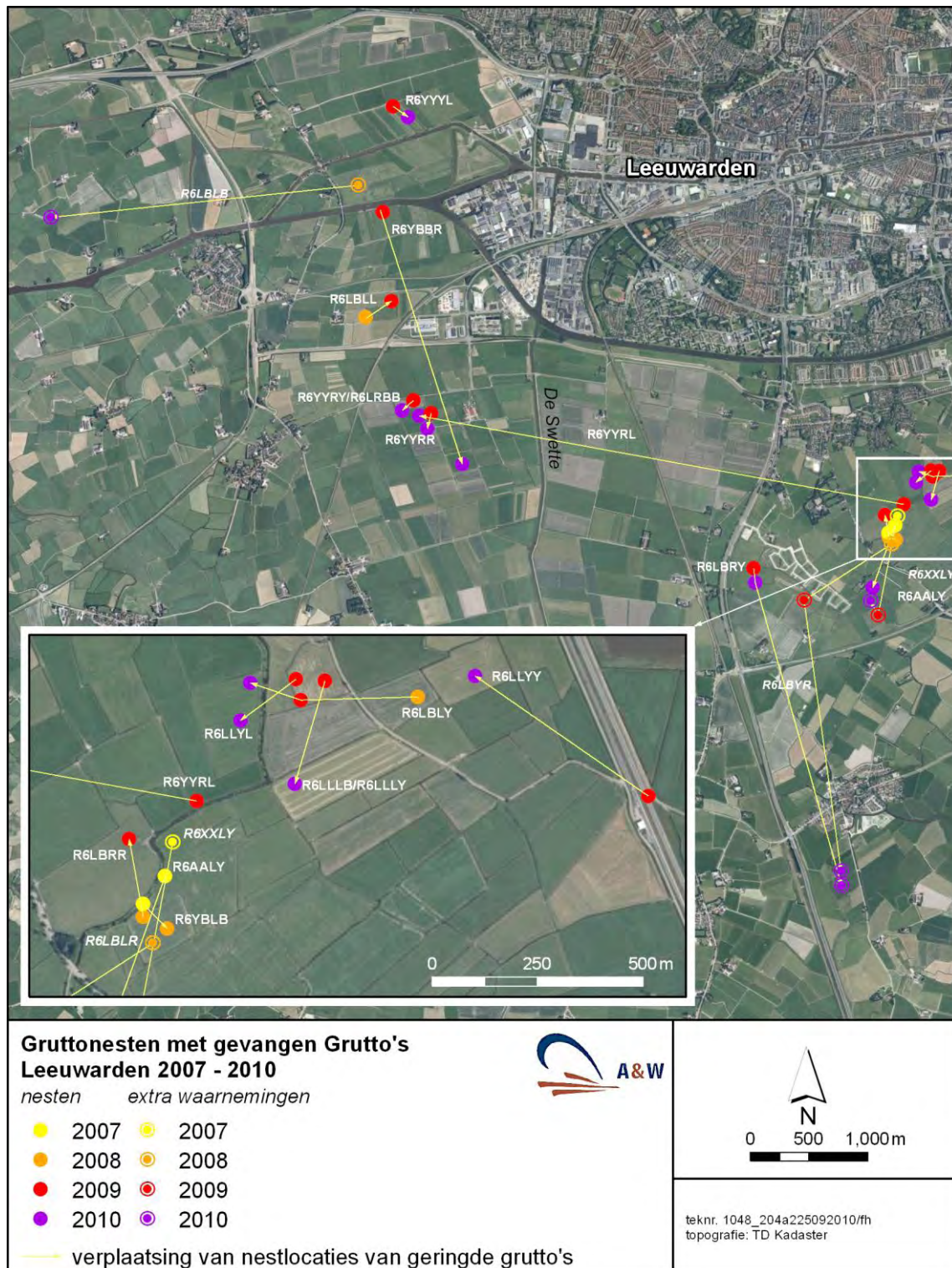
**Onderzochte Grutto-nesten met gevangen Grutto's
Leeuwarden West 2010**

- geringde Grutto-ouders
- overige onderzochte nesten



teknr. 1048_201b/20092010/fh
topografie: TD Kadaster

Figuur 4. Nest plaats van Grutto's waarvan in meerdere jaren nesten zijn gevonden. De figuur geeft ook enkele waarnemingen van geringde vogels met nest-indicerend gedrag.



Lotgevallen en verplaatsingen van enkele gekleurringde individuen

Binnen de onderzoeksgebieden waren er als gevolg van bijvoorbeeld predatie, beweidingsdruk of werkzaamheden (aanleg fietspad Blessum) gedurende de onderzoeksjaren 2007-2010 verschillende korte verplaatsingen waar te nemen. De Grutto's verdwenen uit de op dat moment bedreigde of verstoorde percelen en zochten de meest geschikte plaatsen in de directe omgeving op om te broeden of te baltsen. Zo zijn er in het onderzoeksgebied Goutum vogels van de percelen rondom de

Wirdumervaart vertrokken naar percelen ten westen van de Wergeasterdyk, vermoedelijk als gevolg van de hoge predatiedruk.

Grutto R6xxLY (geringd in 2007) hebben we in 2008 niet terug gezien in haar oorspronkelijke broedgebied maar vonden we in 2009 en 2010 terug op de geïsoleerd liggende percelen ten zuiden van de Klamp (zie figuur 4). In beide jaren was het broedsel niet succesvol.

Een ander vrouwtje uit dit gebied R6LBYR (eveneens geringd in 2007) keerde in 2008 zonder 'vlag' terug in haar oorspronkelijke broedgebied maar werd in 2009 (na een niet succesvol broedseizoen in 2008) ook gespot in het gebied ten westen van de Wergeasterdyk. Hier werd zij gedurende het broedseizoen enkele malen gepaard gezien op de plas/dras percelen van een bouwput, maar het paar ging niet over tot broeden. Na dit rustjaar vonden we dit vrouwtje in 2010 terug in het gebied ten zuiden van Wirdum met tenminste 1 juveniel (zie figuur 4). Het paar heeft hier na een verhuizing van enkele kilometers dus succesvol gebroed. In het gebied waren meerdere paren Grutto's aanwezig.

In 2009 hebben we op één van de laatste geschikte graslandpercelen in het deelgebied Techum enkele Grutto's van kleurringen voorzien. De aanwezige paren waren toen erg succesvol met broeden en enkele paren hebben met succes jongen grootgebracht. In 2010 was de situatie hier anders. Op een plas/dras perceel hebben slechts twee broedparen een broedpoging gedaan. Het enige in potentie nog geschikte perceel voor Grutto's was deels veranderd in een plas/dras vlakte en bovendien werd hier gedurende het broedseizoen jongvee ingeschaard. Eén van de broedvogels was Grutto R6LBRY. Dit vrouwtje heeft van 14 april tot 28 april een nest met 4 eieren bebroed daarna is het nest vermoedelijk als gevolg van intensieve beweiding door pinken verloren gegaan. Tot onze verrassing vonden we dit vrouwtje op 25 mei terug in hetzelfde gebied als Grutto R6LBYR, ten zuiden van Wirdum (zie figuur 4). Na een verplaatsing van enkele kilometers is zij hier opnieuw begonnen met nestelen. Het vrouwtje vertoonde sterk nestindicerend gedrag. Helaas is dit nest later verloren gegaan als gevolg van de late maaibeurt van dit perceel.

Sterke predatiedruk zorgde in 2010 ook voor veel onrust in het gebied aan weerszijden van de Tsjustere Wei direct ten westen van Leeuwarden in het 'Haak'- gebied. In tegenstelling tot 2009 toen hier veel broedparen tot broeden kwamen was het onrustig in dit gebied en kwamen er maar weinig paren tot broeden. De paren die wel tot broeden overgingen hadden veel last van predatie en op 28 april werd door een vogelwachter daar ter plaatse een gepredeerde Grutto gevonden met kleurringen (zie foto). Het was Grutto R6LRRL, een vrouwtje dat in 2008 in hetzelfde gebied geringd was en in 2009 gepaard aanwezig was in het gebied maar geen jongen heeft grootgebracht. Begin april 2010 was zij ook weer gepaard aanwezig op het perceel waar zij in 2008 geringd was.

Een vogel die uit het 'Haak'-gebied is vertrokken is Grutto R6LBLB. Dit mannetje is in 2008 geringd op het Eilan direct ten zuiden van Ritzumazijl. In 2009 is hij daar niet teruggezien en in 2010 werd de vogel gemeld door een boer ten noorden van Deinum (Ammerlaan). De vogel is circa twee kilometer naar het westen verhuisd (zie kaart) en heeft daar succesvol gebroed. De jongen zijn op deze nieuwe plek niet vliegvlug geworden.



Foto van de resten van een op 28 april 2010 gevonden gepredeerde Grutto met kleurringen. Het betreft Grutto R6LRRL, een vrouwtje dat in 2008 in het gebied van de Haak geringd was en daar ook is overleden.

WERKZAAMHEDEN IN 2011

Straks komt het nieuwe seizoen er aan. Het wordt dan zaak om na te gaan of nog meer gekleurde dieren zich elders vestigen, en of er sprake is van een nest. Met het terugkomen van de Grutto's zullen de eerste waarnemingen dus kunnen worden gedaan. Dat kan al in februari het geval zijn. Dit geldt zowel voor de 'experimentele' gebieden als voor de omliggende wachtgebieden. Ook zullen we de slaapplekken goed in de gaten houden. Daar kunnen we overigens alle hulp bij gebruiken, want gezamenlijk zien we veel meer.

Als vervolgens het broedseizoen op gang komt zal er informatie verzameld worden over de ligging van de nesten op percelen van betrokken boeren. Samenwerking met nazorgers is daartoe cruciaal. Ook willen we graag weten wanneer het eerste ei gelegd is. Deze informatie helpt ons om zo goed mogelijk het uitkomstmoment van het nest te bepalen en bezoeken aan het nest tot een minimum te beperken. Uiteraard zijn wij vervolgens benieuwd naar het verloop van de nesten nadat we de vogels hebben gekleurde.

OPROEP: WAARNEMINGEN VAN GEKLEURDE GRUTTO'S MELDEN

De basis van het onderzoek wordt gevormd door waarnemingen van geringde individuen. Als u een gekleurde Grutto ziet, neemt u dan alstublieft de moeite om deze waarnemingen door te bellen of op te sturen. Onze studie sluit waar mogelijk aan bij het Grutto onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen. We gebruiken ook het kleurringenschema van de RUG. U kunt uw waarnemingen dan ook zowel aan A&W als aan de RUG doorgeven.

Kleurringschema Grutto

A&W gebruikt een rode vlag op positie 6.

Kleur ringen: rood, geel, blauw of lichtgroen (lime)

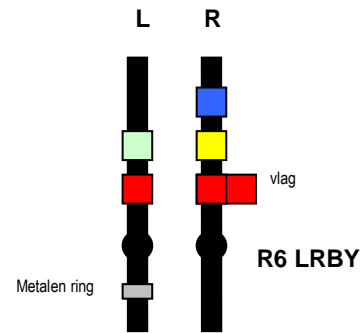
De code wordt gelezen van linksboven (linkerpoot van de Grutto) naar rechtsonder (rechterpoot van de Grutto).

Bijvoorbeeld code R6 LRBY is dus linker bovenloopbeen (tibia)

Groen (=Lime) boven Rood. Rechter tibia Blauw boven geel(=Yellow) boven Rode vlag (R6).

De metalen ring is geen onderdeel van de code

Hiernaast staat een tekeningetje als geheugensteun.



Waarnemingen kunnen worden opgestuurd naar Altenburg & Wymenga (bij voorkeur per email o.v.v."kleurring")

p/a Yde van der Heide

Postbus 32, 9269ZR Veenwouden

Email: y.vanderheide@altwym.nl

0511-474764

of naar:

Jos Hooijmeijer (ook bij voorkeur per email). Email: j.c.hooijmeijer@rug.nl

tel.: 06 20136604. PB 14, 9750 AA Haren

<http://www.rug.nl/biologie/onderzoek/onderzoekGroepen/dierOecologie/onderzoek/researchStudies/GruttoNieuws07.pdf?as=pdf>

UITVOERING

Dit project wordt uitgevoerd door Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek in samenwerking met de BFVW, de Rijks Universiteit Groningen en Natuurbeleven. Het onderzoek wordt ondersteund door de Gemeente Leeuwarden, de Provincie Fryslân en het Ministerie van LNV.



provinsje fryslân
provincie fryslân



A&W ECOLOGISCH ONDERZOEK

